

Notitie

'Actualisatie van de EHS-toets ten behoeve van de herinrichting Park Randenbroek, Amersfoort'

Auteur: Dhr. D. (David) Sietses
Datum: 4 mei 2011
Projectcode: 08071/A
Status: Eindnotitie

1. Aanleiding en doelstelling

In 2009 heeft Ecogroen Advies in opdracht van de gemeente Amersfoort een ecologisch onderzoek uitgevoerd in verband met de herinrichting van Park Randenbroek te Amersfoort¹. Ten aanzien van het EHS-beleid is in genoemde rapportage beoordeeld dat negatieve effecten op de EHS naar verwachting niet zullen optreden, mits negatieve effecten van verkeer, geluid, licht en recreatieve uitloop worden beperkt door een juiste inrichting, zonering en geleiding. Aanbevolen is bijvoorbeeld om de aanleg van fiets- en wandelpaden direct langs de EVZ Heiligenbergerbeek te vermijden.

De toetsing is in 2009 uitgevoerd op basis van de Structuurvisie², dat als eindconcept gold. Inmiddels is er een Definitief ontwerp voor het inrichting- en beheerplan van Randenbroek³, dat overigens niet veel afwijkt van de Structuurvisie, maar waarvan het gewenst is dat het wordt vergeleken met Structuurvisie om te beoordelen of de EHS-toets nog correct is. De gemeente Amersfoort (contactpersoon mevrouw R. van Assema) heeft EcoGroen Advies gevraagd om deze vergelijking te maken en te beoordelen of het Definitieve ontwerp leidt tot aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS.

De wijzigingen in het Definitieve ontwerp ten opzichte van de Structuurvisie betreffen de volgende aspecten (zie figuur 1):

1. Locatie van het te slopen Elisabeth ziekenhuis wordt geen woonwijk maar openbaar groen;
2. Het aantal honk-/softbalvelden van sportvereniging BSC Quick gaat van vier naar drie, waardoor meer ruimte ontstaat voor natuur langs de Heiligenbergerbeek. Twee van de drie velden zullen worden verlicht;
3. Verplaatsing van fietspad aan de westoever van de Heiligenbergerbeek verder van de beek af, waardoor meer ruimte voor (de oevers van) de beek ontstaat;
4. De combi skeeler/ijsbaan wordt negen meter richting de beek verplaatst en zal daarnaast ook in de zomer 's avonds (tot middernacht) verlicht worden.

In voorliggende notitie wordt ten eerste ingegaan op de situatie. Daarna wordt het EHS-beleid van de provincie Utrecht kort behandeld (voor een uitgebreide beschrijving van het EHS-beleid wordt verwezen naar de website van de provincie Utrecht). Vervolgens wordt getoetst of bovengenoemde vier wijzigingen leiden tot een andere conclusie ten aanzien van het EHS-beleid.

¹ Heinen, M.A. (2009). Ecologisch onderzoek Randenbroek Amersfoort; Inventarisatie en beoordeling van natuurwaarden in het kader van de natuurwet- en regelgeving. Rapport 08-071. EcoGroen Advies, Zwolle.

² Gemeente Amersfoort (2009). Structuurvisie voor Park Randenbroek en omgeving. Goedgekeurd door de gemeenteraad op 7 juli 2009.

³ Gemeente Amersfoort (2011). Inrichting- en beheerplan Park Randenbroek en omstreken. In samenwerking met G 84 bureau voor tuin- en landschapsarchitectuur. Definitief ontwerp.

Figuur 1. Uitsneden van de inrichtingsontwerpen van Park Randenbroek uit de Structuurvisie van 2009 (links) en het Definitieve ontwerp van 2011 (rechts). Verschillen tussen beide ontwerpen betreffen: 1. Locatie van het te slopen Elisabeth ziekenhuis (*rood gestippelde omlijning*); 2. Het aantal honk-/softbalvelden van sportvereniging BSC Quick (*gele doorgetrokken omlijning*); 3. Verplaatsing van een fietspad verder van de Heiligenbergerbeek af (*gele gestippelde lijn*); 4. Verplaatsing van de combi ijs-/skeelerbaan (*rode doorgetrokken omlijning*).

2. Situatie

Het projectgebied Randenbroek bevindt zich aan de oostkant van Amersfoort, tussen de Bisschopsweg, Heiligenbergerweg, A-28 en Dorresteinsesteeg. Het gebied is ongeveer 70 hectare groot en bestaat onder andere uit een oud landgoed (Park Randenbroek), de Heiligenbergerbeek, sportvelden, het terrein van het Elisabeth Ziekenhuis, zwembad, basisschool de Vosheuvel en een kinderboerderij. De gemeente wil het plangebied verder ontwikkelen tot een beekdal waarin groen, cultuur, wonen en sport elkaar vinden.

Volgens het Streekplan van de provincie Utrecht is Park Randenbroek onderdeel van de Ecologische hoofdstructuur (EHS). De Heiligenbergerbeek is aangemerkt als ecologische verbindingszone (EVZ 13 in het Beleidsplan Natuur- en Landschap van de provincie).

Deze verbindingszone, deels gelegen binnen de bebouwde kom van Amersfoort, verbindt de verschillende beken met aanliggende natuurterreinen in de Gelderse Vallei en Eemland. De verbindingszone moet hier met name functioneren voor soorten van biotooptypen brongebieden en beken. Hiertoe is het van belang dat barrières voor fauna passeerbaar gemaakt worden en dat er natuurvriendelijke oevers aangelegd worden. Daarnaast liggen er in een strook langs de Heiligenbergerbeek binnen Amersfoort mogelijkheden voor ontwikkeling van beekbegeleidende natuur.

3. EHS-beleid in de provincie Utrecht

Voor nieuwe ontwikkelingen binnen de groene contouren van de EHS geldt dat de wezenlijke kenmerken en waarden geen negatieve effecten mogen ondervinden. Voor ingrepen binnen de EHS die de wezenlijke kenmerken of waarden toch aantasten, geldt het 'nee-tenzij-beleid', wat betekent dat ingrepen alleen mogelijk zijn onder voorwaarden.

Welke waarden en kenmerken binnen de groene contouren van de EHS wezenlijk zijn, is binnen de provincie Utrecht bepaald door het aanwijzen van vier hoofdaspecten. Indien de EHS op één van deze hoofdaspecten aangetast wordt, is er sprake van een significante aantasting van de Ecologische Hoofdstructuur. Onderstaand zijn deze hoofdaspecten weergegeven en verduidelijkt:

1. De aanwezigheid van zones met bijzondere ecologische kwaliteit (bijzondere samenhang abiotische en biotische kenmerken, goed ontwikkelde systemen, zoals waardevolle oude boskernen);
2. Gebieden die bepalend zijn voor de aaneengeslotenheid en robuustheid van de EHS;
3. De aanwezigheid van bijzondere soorten;
4. De aanwezigheid van essentiële verbindingen (bijvoorbeeld foerageer- en migratieroutes).

In de volgende paragraaf wordt beoordeeld of de vier wijzigingen, genoemd in hoofdstuk 1, één of meerdere van deze hoofdaspecten aantasten.

4. Effectbeoordeling

De aanwezigheid van zones met bijzondere ecologische kwaliteit

Door de provincie Utrecht (<http://www.provincie-utrecht.nl/buiteninbeeld>) is (de oever van) de Heiligenbergerbeek deels aangemerkt als 'voedselrijk moeras met redelijke kwaliteit' en plaatselijk met 'matige kwaliteit'. Enkele aanwezige bosgebieden binnen het plangebied vallen onder de categorie 'vochtig voedselrijk bos met matige kwaliteit'.

Bij de beoordeling van de Structuurvisie was geen sprake van aantasting van dit aspect omdat de plannen juist gericht zijn op natuurgerichte maatregelen. De vier wijzigingen vinden buiten deze gebieden plaats, waardoor geen aantasting van deze gebieden kan plaatsvinden. Daarnaast is er pas sprake van significante aantasting wanneer gebieden met 'goede' of 'uitstekende' kwaliteit worden aangetast. Het Definitieve ontwerp heeft zodoende ook geen aantasting van dit aspect tot gevolg.

Gebieden die bepalend zijn voor de aaneengeslotenheid en robuustheid van de EHS

Om populaties van kenmerkende diersoorten duurzaam te behouden dienen kerngebieden voor deze soorten door een stelsel van verbindingzones met elkaar verbonden te zijn. Hierbij is het van belang dat de eenheid/robuustheid van de EHS niet doorsneden of verkleind wordt. Infrastructuur zoals wegen, spoorwegen en bijvoorbeeld kanalen kunnen voor soorten een barrière vormen. Ook het verwijderen of het afsluiten van een faunavoorziening kan leiden tot een barrièrewerking.

Bij de beoordeling van de Structuurvisie was geen sprake van aantasting van dit aspect. Geconcludeerd werd juist dat de aaneengeslotenheid en robuustheid door de voorgenoemde maatregelen juist versterkt zouden worden. Door de vier wijzigingen wordt de aaneengeslotenheid en robuustheid van de EHS niet doorbroken. Het Definitieve ontwerp heeft zodoende ook geen aantasting van dit aspect tot gevolg (zie ook één van de volgende paragrafen 'De aanwezigheid van essentiële verbindingen').

De aanwezigheid van bijzondere soorten

Aantasting van soorten van tabel 2- en tabel 3 van de Flora- en faunawet en bedreigde soorten uit de categorieën 'bedreigd', 'ernstig bedreigd' of 'op het punt van verdwijnen' van de Rode en Oranje lijsten wordt gezien als significante aantasting van de EHS. In het rapport van EcoGroen Advies (Heinen 2009), is beschreven welke soorten in het

plangebied voorkomen. Het betreft hier tien soorten beschermde en 13 soorten bedreigde flora, nesten van Eekhoorn, diverse verblijfplaatsen en foerageergebied van vleurmuizen, jaarrond beschermde broedvogels, Ringslang en Kleine modderkruiper. In het kader van de Flora- en faunawet moet voor de aangetroffen beschermde soorten gewerkt worden volgens een goedgekeurd ecologisch werkprotocol. Het werken volgens dit protocol garandeert dat geen aantasting plaatsvindt van bedreigde of beschermde diersoorten. In het Definitieve ontwerp wordt, net als in de Structuurvisie, gewerkt volgens een goedgekeurd ecologisch werkprotocol, waardoor geen sprake van aantasting van dit aspect zal optreden.

De aanwezigheid van essentiële verbindingen

Essentiële verbindingen hebben als doel om kerngebieden van de EHS met elkaar te verbinden en barrières als wegen passerbaar te maken voor flora en fauna. Daarnaast worden routes onderscheiden die binnen kerngebieden van de EHS liggen en die gebruikt worden door dieren om van rust- naar foerageer plaats te komen. Te denken valt aan bijvoorbeeld wildwissels of bomenlanen voor vleurmuizen, maar ook watergangen of ruigte- en rietstroken kunnen van belang zijn voor migrerende soorten. De EVZ Heiligenbergerbeek moet met name functioneren voor soorten van biotooptypen brongebieden en beken met de gidsoorten Winde, Waterspitsmuis, Bempje, Grote weerschijnvlinder en Beekprik (Alterra 2001⁴, provincie Utrecht 2002⁵).

De plannen zijn gericht op het aansluiten van de oevers van de beek en zo een doorlopend stuk natuur te creëren, waardoor de verplaatsing door plant- en diersoorten makkelijker wordt. Zo wordt aan de oostzijde van de beek ingezet op het versterken van de natuur van oude loofbossen. Langs de beek wordt gestreefd naar een grotere ecologische diversiteit door de beek meer ruimte te geven, de taluds flauwer te maken en een afwisseling van droge en vochtige graslanden inclusief adequaat maaibeheer. Aan de oostoever van de beek wordt tevens een elzenbroekbos en een moeras aangelegd met riet en rietgras, grote zeggen en biezen. Dit moeras is van belang voor vogels, libellen, vissen, amfibieën en enkele zoogdieren. Ook wordt een aantal specifieke maatregelen voor fauna genomen:

- om de verspreiding van de Ringslang langs de beek te stimuleren worden op meerdere plekken langs de beek broeihopen aangelegd;
- op een aantal plekken langs de beek worden steile oevers gemaakt of wortelkluiten neergelegd om broedgelegenheid voor IJsvogel te creëren;
- op de hoek van Heiligenbergerbeek met Vosheuvelbeek wordt een vleermuisbunker gerealiseerd;
- om het aandeel stroominnende vissoorten te vergroten is ter plaatse van de stuw ruimte gereserveerd voor de aanleg van een vistrap, waardoor vissen de stuw stroomopwaarts kunnen passeren.

Door deze maatregelen gaat de EVZ Heiligenbergerbeek niet alleen beter functioneren voor de gidsoorten, maar zal ook een beter functie krijgen voor Ringslang en diverse vleurmuizen, vogels, vissen, amfibieën, libellen, en vlinders.

Aan de hand van de Structuurvisie werd beoordeeld dat geen negatieve effecten op dit aspect zouden optreden. De vier wijzigingen zullen deze conclusie niet veranderen. Wel werd in de Structuurvisie aangeraden om maatregelen te treffen om verstoring door licht, geluid en recreatieve toeloop te minimaliseren. In het Definitieve ontwerp wordt hier gehoor aan gegeven door waar mogelijk paden te verleggen en sportvelden op te schuiven, waardoor meer ruimte voor de beek wordt gecreëerd. Door het verleggen van het fietspad verder van de beek af treedt minder verstoring op. Daarnaast wordt dit fietspad niet verlicht. Op de wandelpaden wordt 'honden aan de lijn' gehandhaafd en de gebieden die natuurlijk worden ingericht worden afgesloten voor recreanten door middel van sloten of recreanten worden geleid door paden. Enige aandachtspunt is de verlichting van de combi ijs-/skeelerbaan. In het Definitief

⁴ Alterra (2001). Handboek Robuuste Verbindingen.; ecologische randvoorwaarden. Wageningen, Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte.

⁵ Provincie Utrecht (2002). Natuurgebiedsplan Utrechtse Heuvelrug. Vastgesteld door gedeputeerde staten van Utrecht 29 oktober 2002.

ontwerp wordt de baan ook 's avonds in de zomer gebruikt, waardoor meer licht naar de omgeving zal uitstralen. Doordat de locatie binnenstedelijk ligt zal de verlichting (deels) wegvallen tegen de reeds aanwezige lichtverstoring van de stad. Desondanks wordt in het kader van zorgvuldigheid aangeraden om op de ijs-/skeelerbaan en elders langs de Heiligenbergerbeek behoedzaam om te gaan met lichtbronnen. Hiernaar wordt gestreefd door nog dit jaar vleermuisonderzoek uit te voeren dat zal leiden tot aanbevelingen met betrekking tot de verlichting van de sportvelden. Door middel van het opvolgen van deze aanbevelingen wordt eventuele schade door verlichting beperkt.

5. Conclusie

Geconcludeerd wordt dat de wijzigingen die zijn aangebracht in het Definitieve ontwerp ten opzichte van de Structuurvisie niet leidt tot een andere conclusie ten aanzien van het EHS-beleid.

In zijn totaliteit kan gesteld worden dat door het natuurvriendelijk inrichten van de oevers van de beek, de realisatie van broekbos, moeras en bloemrijk nat schraalland, het aanleggen van geïsoleerde beekarmen langs de beek en het nemen van een aantal specifieke maatregelen voor soorten, de functie van de ecologische verbindingzone aanzienlijk wordt versterkt. Daarnaast zijn in het Definitieve ontwerp maatregelen vastgelegd die verstoring door licht, geluid en recreatieve uitloop beperken tot een minimum. Geconcludeerd wordt dan ook dat als gevolg van de plannen, zoals deze zijn weergegeven in het Definitieve ontwerp, geen negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS zullen optreden. De ontwikkelingen binnen het gebied Randenbroek zullen juist een versterking van de verbindingfunctie van de EVZ Heiligenbergerbeek tot gevolg hebben. Een toetsing aan het 'nee-tenzij-beleid' is dan ook niet noodzakelijk.